ӨМҮРДҮ САКТОО
ТУРМУШТУ ӨЗГӨРТҮҮ

WFP
Дүйнөлүк Азык-түлүк Программасы

БИРИККЕН УЛУТТАР УЮМУНУН ДҮЙНӨЛҮК АЗЫК-ТҮЛҮК ПРОГРАММАСЫ (БУУ ДАП) МЕНЕН ЖАШЫЛ КЛИМАТ ФОНДУНУН *(ЖКФ)*

“Кыргыз Республикасында климаттык тейлөө жана климатка сезимтал жашоого каражаттарды диверсификациялоо аркылуу азык-түлүк коопсуздугунун деңгээли төмөн аялуу жамааттардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү”

Долбоору

Климаттык тобокелдиктерди профилдештирүүнүн негизинде райондун жана ЖӨБО деңгээлиндеги социалдык-экономикалык программаларга жана пландарга интеграциялоо/киргизүү максаттарында иштелип чыккан

КЛИМАТТЫН ӨЗГӨРҮҮСҮНӨ ЫҢГАЙЛАШУУ БОЮНЧА НООКАТ РАЙОНУ ҮЧҮН СУНУШТАЛУУЧУ ЧАРАЛАР

КИРИШ СӨЗ:

Климаттын өзгөрүүсү:

- климаттын адамдын глобалдык атмосферанын курамындагы өзгөрүүлөргө алып келүүчү ишмердүүлүгү менен тике же кыйыр түрдө шартталган өзгөрүүсүн билдирет[1] жана убакыттын салыштыруу мезгилдеринде байкалуучу климаттын табигый термелүүлөрү менен байланыштырылат.
- бул - адамдын ишмердүүлүгү менен байланышкан, климаттын орто көрсөткүчтөрүнүн байкалып жана болжолдонуп жаткан узак мөөнөттүү өзгөрүүлөрү, ошондой эле кургакчылык, катуу шамалдар жана суу ташкындары[2] сыяктуу аномалияларды камтыган климаттын өзгөрмөлүүлүгү.

Климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу – климаттын өзгөрүүсүнүн факт түрүндөгү же күтүлгөн таасирине же анын кесепеттерине жооп катары ылайыкталуу болуп саналат жана зыянды төмөндөтүүгө же оңтойлуу мүмкүндүктөрдү колдонууга мүмкүндүк берет.

Табигый системаларда адамдын кийлигишүүсү күтүлүп жаткан климатка жана анын натыйжаларына ыңгайлашууну жеңилдетиши мүмкүн.

Кыргыз Республикасы региондогу климаттын өзгөрүүсүнүн алдында өтө аярлуу өлкөлөрдүн бири болуп саналат[3], анткени өлкөнүн айыл чарбасы мөңгүлөрдөн эриген суудан абдан көз каранды, электроэнергиянын 90% гидротехникадан иштелип чыгарылат.

Өлкөнүн аймагында температура дүйнөлүк орто деңгээлден жана жылуулуук толкундарынан жогору көтөрүлүп, кургакчылыктын көбөйүшү менен айкалышы болжолдонууда.

Климаттын өзгөрүүсүнүн жагымсыз кесепеттери[4] метеоролигиялык жана гидрометеорологиялык коркунучтарга туш болуу деңгээлин күчөтөт жана бул тенденциянын тезделиши күтүлүүдө.

Бул тенденциялар акыркы жылдарда өтө айкын мүнөзгө ээ болду, муну менен бирге өзгөчө тынчсызданууну жарата турган төмөндөгү коркунучтар жана кооптуулуктар бар: жерлердин деградациясы, токойлордун оорулары, кыртыштын эрозиясы жана шордонуусу, аба ырайынын экстремалдуу кубулуштарынын өсүшү, ысык жана өзгөчө ысык мезгилдердин узарышы, сезондон тышкары үшүк жүргөн же интенсивдүү жаан-чачын болгон күндөр, дарыялардын агышынын жана тайыздашынын гидрологиялык режимдериндеги өзгөрүүлөр, мөңгүлөрдүн интенсивдүү эриши, биологиялык ар түрдүүлүктүн өзгөрүшү, узакка созулган кургакчылыктар, суунун аздыгы жана жетишсиздиги, кургак жердин, атмосферанын, гидросферанын, биосферанын ж.б. абалынын жана касиеттеринин өзгөрүшү.

Айыл чарбасы айыл райондору үчүн өтө чоң мааниге ээ, анткени эмгекке жарамдуу калкты жумуш менен камсыздоочу, туруктуу өнүгүү үчүн ресурстарды түзүүчү, калктын азык-түлүккө болгон керектөөлөрүн жана жалпы экономиканын өнүгүшүн камсыз кылуучу экономикалык ишмердүүлүктүн негизги түрү болуп саналат.

БУУ ДАП менен Жашыл Климат Фондунун (ЖКФ) "Азык-түлүк коопсуздугунун деңгээли төмөн аярлуу жамааттардын мүмкүнчүлүктөрүн климаттык тейлөө жана жашоого сезгич каражаттарды Кыргыз Республикасына диверсификациялоо аркылуу кеңейтүү" Долбоору климаттын өзгөрүүсүнүн алдында аярлуулукту төмөндөтүүгө жана айыл жамааттарынын ыңгайлашуу жөндөмдүүлүктөрүн жана туруктуулугун жогорулатууга багытталган.

БУУ ДАП менен ЖКФ долбоорунун 2-Компонентинин алкагында БУУ ДАПтын Кыргызстандагы өлкөлүк офиси 2023-2024-жылдарга карата КР ӨКМ, жергиликтүү мамлекеттик администрациялар, жергиликтүү жамааттар менен биргеликте максаттуу райондордун климаттык тобокелдиктеринин профилдерин түзүү, райондук деңгээлде жана дыйкандык (фермердик) чарбалардын (үй чарбаларынын) деңгээлде климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу багытындагы чараларды биргелешип иштеп чыгуу боюнча чаралардын комплексин ишке ашырды.

Климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу боюнча сунушталган чараларды райондун жана ЖӨБО деңгээлинде программаларга жана социалдык-экономикалык өнүгүүнүн пландарына интеграциялоо/киргизүү максатында иштеп чыгууда Кыргыз Республикасынын агроөнөржай комплексин туруктуу өнүктүрүүнү, азык-түлүк коопсуздугун бекемдөөнү, жаратылыш ресурстарын натыйжалуу колдонууну, климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашууну, камсыздоо чөйрөсүндөгү негизги стратегиялык жана программалык документтерине, Муну менен бирге КР Президентинин 2024-жылдын 22-июлундагы «Кыргыз Республикасынын агроөнөржай комплексин мындан ары өнүктүрүү боюнча чаралар жөнүндө» Указына көңүл бурулуп, эске алынды.

Райондун жана ЖӨБО деңгээлинде программаларга жана социалдык-экономикалык өнүгүүнүн пландарына интеграциялоо/киргизүү максаттарында климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу боюнча сунушталган чараларда иштердин көлөмдөрүнүн жана финансылык каражаттарга болгон керектөөлөрдүн сандык маанилери болжолдуу түрдө берилди, анткени реалдуу жана кыйла так муктаждыктар профилдүү адис-эксперттер тарабынан чаралар/аракеттер жүргүзүлүп жаткан жерди,

[1] https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/climate_framework_conv.shtml
[2] https://www.un.org/ru/youthink/climate.shtml
[3] httnjust.gov.kg/11990/edition/1205614/ru
[4] https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/climate_framework_conv.shtml

факт түрүндөгү көлөмдөрүн, түрлөрүн, адистик тармагын, мүнөзүн жана иштерди аткаруунун пландаштырылган мөөнөттөрүн, техникалык-экономикалык негиздемелерин, долбоордук-сметалык эсептөөлөрүн, финансылык-экономикалык жана башка эсептөөлөрүн эске алуу менен аныкталууга тийиш.

Бул изилдөөдө айтылган тыянактар авторлорго таандык жана БУУнун Дүйнөлүк азык-түлүк программасынын көз карашын чагылдырбайт.

БУУнун Дүйнөлүк азык-түлүк программасы бул изилдөөдө камтылган маалыматты булакка шилтеме берүү шарты менен жайылтууну үндөйт.

Райондун жана ЖӨБО деңгээлинде программаларга жана социалдык-экономикалык өнүгүүнүн пландарына интеграциялоо/киргизүү максатында климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу боюнча сунушталып жаткан чаралар, ошондой эле, дыйкандык (фермердик) чарбалардын (үй чарбаларынын) деңгээлинде практикага киргизүү менен байланышкан бардык суроолор боюнча БУУ ДАП адиси Руслан Ерматовго, +996 555 946 165, ruslan.ermatov@wfp.org жана «Альтернатива» Коомдук Фондунун директору Джергалбек Укашевге, +996 778 705 161, ukashev_g@mail.ru кайрылууну суранабыз.

Учурдагы климаттын өзгөрүүсүнө байланышкан кырдаалдын анализинин
НЕГИЗГИ КОРУТУНДУЛАРЫ
(Ноокат районунун Климаттык тобокелдиктер профилинин маалыматтарынын негизинде кыскача баяндама)

1993-2022-ж.ж. мезгилдеги климаттын өзгөрүүсүн баалоонун негизги корутундулары болуп төмөнкүлөр саналат:

- абанын температурасынын жогорулашы, өзгөчө жылдын биринчи жарымында;
- кургакчылыктын күчөшү, өзгөчө жылдын биринчи жарымында интенсивдүү түрдө, ошондой эле жай-күз мезгилинде;
- жылдын вегетациялык мезгилинде жылуулук стресстеринин күчөшү;
- эрте келген туруксуз жаз жана кайталануучу суук тан улам келтирилген зыяндын көбөйүшү;
- күздүн кыйла эрте келиши.

-Араван-Сай дарыясында суунун жетишсиздигинин көбүрөөк кайталанышы.

Климаттын өзгөрүүсүнүн оң таасирдүү аспекттери катары төмөнкүлөрдү бөлүп кароого болот:

- жылдын суук мезгилинин кыскарышы;
- вегетациялык мезгилдин узарышы жана чогултулган жылуулуктун көбөйүшү.

Болжолдорго ылайык жакынкы 20 жылда абанын температурасынын өсүшү жылдын бардык айларында күтүлөт, көбүрөөк темптер июль жана август айларында, жылдын күз мезгилинде жылуулук стресстеринин күчөшү жана кургакчылык күчөйт. Кыш мезгилинин кыйла жылуу жана нымдуу болушу күтүлөт.

Гидрологиялык агуулар жыл ичинде жана вегетациялык мезгилде норманын чектеринде болушу күтүлөт. Агуулардын аз болушу июль жана август айларында, көбүрөөк агуулар – май айында болжолдонот. Суунун максималдуу сарпталышы (ташкындардын күчөшү) бир ай мурда - май айында болот.

Аныкталган метеорологиялык, агрометеорологиялык жана гидрологиялык параметрлердин өзгөрүү тенденцияларынан тышкары, айыл чарба секторунун жана анын өз алдынча системаларынын жана подсистемаларынын таасирге дуушар болушунун деңгээлине кооптуу жана жагымсыз кубулуштардын кайталанышы себеп болот. Демек көп кайталанган кубулуштар көбүрөөк кооптуулукту жаратат. Ыңгайлашуу чаралары аба ырайлык-климаттык кубулуштардан жаралган тобокелдиктерди, өзгөчө ички чарбалык (индивидуалдуу) деңгээлде, минималдаштырууга багытталышы зарыл.

Ноокат районунун Климаттык тобокелдиктеринин профилинде кооптуу кубулуштардын кайталануусу Ноокат метеостанциясынын акыркы 10 жылдагы маалыматтарына ылайык эсептелген. Төмөнкү кооптуу кубулуштарга кошумча көңүл буруу талап кылынат:

- **үшүк жүрүүлөр**[5] жемиш жана данектүү өсүмдүктөргө орто же олуттуу зыян келтирилишин потенциалдуу шарттайт жана жылдардын 50% да апрелдин башында, учурлардын 10% да марттын ортосунда жана 10%ында белгиленген.
- жайкысын күндүзгү температурасы 30°Сден жогору болгон **ысык күндөр** жайкы мезгилдин жарымында белгиленген (күндөрдүн 49% да);
- **суунун жетишсиздиги** (дарыядагы агуулар нормадан 80% га төмөн) Араван-Сай дарыясында 2010 жылдан 2019-жылга чейин учурлардын 50%ында белгиленген, алардын ичинде эки жолу, 2014- жана 2018-жылдары суунун көлөмүнүн экстремалдуу төмөн деңгээли белгиленген.

Кырдаалдардын байкалып жаткан көп жылдык статистикасы:

1998-2023-жылдарга карата 25 жылдык мезгилдин аралыгында Ноокат районунда климаттын өзгөрүүсү менен шартталган жагымсыз кесепеттерден улам бардыгы болуп **122 өзгөчө кырдаал** жаралды.

Сел жүрүүлөрдөн жана башка табигый-климаттык мүнөздөгү өзгөчө кырдаалдардан (ӨК) айыл чарбасына, суу жана токой чарбаларына келтирилген жыл сайынкы материалдык зыян орто эсеп менен 3.3 млн. сомду түзөт.

[5] последние весенние отрицательные температуры, возникшие после начала активной вегетации

Муну менен бирге, көп учурларда жергиликтүү бийликтер тарабынан кургакчылык, катуу ысык аба ырайы, айыл чарба өсүмдүктөрүнүн ооруларынан, отоо чөптөрдөн жана зыянкеч курт-кумурскалардан улам массалык түрдө жок болушу, малдын инфекциялык ооруларга чалдыгышы жана башка өзгөчө кырдаалдардын терс кесепеттерин жазып-каттоо жана баалоо жүргүзүлбөйт.

Буга далил катары, - Ноокат районунда кургакчылык ӨК катары бир жолу да катталган эмес, ошол эле учурда Ноокат районунун өрөөндүү зонасы топурактагы жага атмосферадагы кургакчылыкка туш болуп келет жана бул кубулуштун масштабдары көп учурда айыл чарба өсүмдүктөрүнө зыян алып келет, натыйжада материалдык жана экономикалык жоготууларды шарттайт.

Долбоордун эксперттеринин эсептөөлөрүнө ылайык, КР ӨКМдин[6] критерийлери боюнча Ноокат метеостанциясынын маалыматтарында 1993-2022-жылдарда кургакчылык бир жолу 2019-жылдын 20-июлунан 19-августуна чейинки мезгилде (35 күн) орун алган.

Жыл ичинде административдик райондун чегинде кургакчылыктан зыян тарткан жерлердин жана жайыттардын пайызын чагылдырган Айыл чарба стрессинин ASI эл аралык индекси боюнча, 2007-жылдагы катуу кургакчылык иштетилүүчү жерлердин 66%ына потенциалдуу зыян алып келген.

Ошондой эле, иштетилүүчү жерлердин 36%ы жана жайыттардын 18%ы кургакчылыкка туш болгон.

Табигый-климаттык мүнөздөгү кырсыктардын ыктымалдуу болжолу:

Жакынкы он жылдыктарда, 2040-2050-жылдарга чейин, Ноокат районундагы климаттын өзгөрүүсүнүн терс кесепеттери тике же кыйыр түрдө төмөнкү табигый-климаттык мүнөздөгү негизги тобокелдиктер менен байланышта болушу жана шартталышы мүмкүн:

Табигый-климаттык мүнөздөгү негизги тобокелдиктер 2050-жылга чейинки ыктымалдуу болжол *Негизги тобокелдиктерди болжолдонуп жаткан коркунучтардын маанилүүлүгүнүн деңгээлине жана социалдык-экономикалык кесепеттердин оордугунун деңгээлине карата бөлүштүрүү* ***Ноокат районунун айыл чарба, токой жана суу чарба секторлору үчүн***		Ыктымалдуу орто көп жылдык пайыздык катыш **100 %**
1.	Сел жүрүүлөр жана ташкындар	**41 %**
2.	Кургакчылык: кыртышта жана атмосферада	**12 %**
3.	Ысык аба ырайы жана ысык жел	**7 %**
4.	Катуу жаан, нөшөрлөр, кар аралашкан жаан, суу кар аралашкан жаан, узакка созулган жаандар	**6 %**
5.	Катуу шамал	**6 %**
6.	Токойлордогу жана тоолордогу өрттөр, талаалардагы жана эгин массивдериндеги өрттөр	**5 %**
7.	Үшүк жүрүүлөр, бубак, катуу жааган кар, кардуу бороондор, аяз.	**4 %**
8.	Кар көчкүлөр	**4 %**
9.	Айыл чарба өсүмдүктөрүн ооруларынын, отоо чөптөрдүн жана зыянкеч курт-кумурскалардын массалык каптаашы	**4 %**
10.	Жер көчкүлөр	**3 %**
11.	Малдын массалык инфекциялык ооруларга чалдыгышы	**3 %**
12.	Ири мөндүр	**3 %**
13.	Суу каптоо, грунт сууларынын деңгээлинин жогорулашы	**2 %**

Климаттын өзгөрүүсүнүн негизги көрсөткүчтөрү:

- **Температура режиминин жана атмосфера жаан-чачындарынын режиминин байкалып жаткан өзгөрүүлөрү жылдын сезондорунун, өзгөчө, жаз менен күздүн** кескин алмашуусуна алып келүүдө. Бул өстүрүлүп жаткан айыл чарба өсүмдүктөрүнүн, жаныбарлардын ыңгайлашуу реакцияларына таасир этип, жайыттардын продуктивдүүлүгүнүн өзгөрүшүнө алып келет;
- **Аба ырайынын кескин өзгөрүүлөрүнүн санынын жана кооптуу табигый кубулуштардын кайталанышынын көбөйүшү байкалып жатат,** анын ичинде, - кургакчылыктар, үшүктөр, экстремалдуу жогору же төмөн температуралар, катуу шамалдар, жер кыртышында нымдын көбөйүп кетишине алып келүүчү узакка созулган жаан-чачындар, интенсивдүү нөшөрлөр жана чагылган, мөндүр, кышкы мезгилдеги узакка созулган жылуу күндөр, тоңголок, экстремалдуу төмөн температураларда кардын жаабашы же калың кар катмары. Мындай аба ырайынын шарттары ар кандай айыл чарба өсүмдүктөрүн өстүрүүдө, малды жайытка чыгарганда жана жайыттардын продуктивдүүлүгүндө татаалдашууларды жаратат жана табигый ӨК пайда болушуна шарттарды түзөт;
- **Гидрометеорологиялык себептерден улам пайда болгон табигый процесстер,** алардын ичинде – жазгы суу каптоо, сел агуулары, жер көчкүлөр, кар көчкүлөр, дарыялардагы суунун көтөрүлүшү, бийик тоолуу жайыттардын сазга айланышы - **көбөйгөнү байкалууда.** Бул процесстер социалдык-экономикалык аспектте кооптуулуктардын жогорулашын, эгин талааларынын жана жайыттардын деградациясын жаратып, атүгүл аларды эгин айдоону которууга жана жайыт которууга жараксыз кылып, айыл чарба малдарынын кырылуу коркунучун пайда кылат.

[6] отсутствие эффективных осадков (более 5 мм в сутки) в период вегетации в течение 30 дней подряд и более при максимальной температуре воздуха выше 30°С ППКР от 18.11.2018 г.№ 550 http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/12747?cl=ru-ru

Ноокат районунун социалдык-экономикалык программаларына жана пландарына интеграциялоо/киргизүү үчүн райондун жана ЖӨБОнун (айыл аймактарынын) деңгээлинде климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу боюнча сунушталуучу чаралар

Маанилүү эскертүү: Иштердин көлөмдөрүнүн жана финансылык каражаттарга болгон керектөөлөрдүн сандык маанилери болжолдуу түрдө берилди, анткени реалдуу жана кыйла так муктаждыктар профилдүү адис-эксперттер тарабынан чаралар/аракеттер жүргүзүлүп жаткан жерди, факт түрүндөгү көлөмдөрүн, түрлөрүн, адистик тармагын, мүнөзүн жана иштерди аткаруунун пландаштырылган мөөнөттөрүн, техникалык-экономикалык негиздемелерин, долбоордук-сметалык эсептөөлөрүн, финансылык-экономикалык жана башка эсептөөлөрүн эске алуу менен аныкталууга тийиш.

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
				1. Суу чарбасы/ Ирригация			
1.	Райондун суу чарбасынын/ирригация системасынын бардык инфраструктурасына толук инвентаризация жүргүзүү, ошондой эле, жаңы уюштурулган Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарында алардын учурдагы абалын аныктоо жана суу чарбасын/ирригация системасын кыска мөөнөттүк жана узак мөөнөттүк өнүктүрүү планын иштеп чыгуу.	2025-жыл		– Суу чарбасынын/ирригация системасынын бардык инфрастуруктурасына инвентаризация жүргүзүлдү; – Суу чарбасынын/ирригация системасынын секторунун учурдагы абалы жана көйгөйлөрү аныкталды; – Суу чарбасынын/ирригация системасын өнүктүрүүнүн кыска мөөнөттүк жана узак мөөнөттүк өнүктүрүү планы иштелип чыкты	РСЧБ, РМА жана ЖӨБО менен биргеликте	Болжол менен 5,0 - 8,0 млн. сом	РСЧБ (МВСХПП), РМА жана 13 ЖӨБО, жаңы уюштурулган айыл аймактары АВП каражаттарынын эсебинен
2.	Ири (магистралдык) каналдарга, приоритеттүү тартипте чара колдонууну талап кылган участоктордо ремонттук-кайра калыбына келтирүү иштерин (кеңейтүү, модернизациялоо, бетондоо) жүргүзүү.	Биринчи кезектеги 55,0 тен 70,0 км чейинки каналдарда ремонттук-кайра калыбына келтирүү иштерин жүргүзүү.	Экинчи кезектеги участоктордо 300,0 км чейинки чейинки каналдарда ремонттук-кайра калыбына келтирүү иштерин жүргүзүү.	- Биринчи жана экинчи кезектеги участоктордогу ири (магистралдык) каналдарда ремонттук-кайра калыбына келтирүү иштерин жүргүзүлдү. - Айыл чарба жерлеринин суу жеткирүү аянттары кеңейтилди жана сугаруу иштери жакшыртылды. - Сугат сууларынын жыл сайынкы жоготуулары 5%дан 15%га чейин азайтылды.	РСЧБ / РМА жана ЖӨБО	2025-2026-жылдарда - болжол менен 200,0 млн. сом, 2027-2030-жылдарда -600,0 млн. сом	РСЧБ (МВСХПП), Республикалык бюджет, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
3.	Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын чарба аралык каналдарына приоритеттүү тартипте чара колдонууну талап кылган участоктордо ремонттук-кайра калыбына	Биринчи кезектеги участоктордо 200, км чейинки чарба аралык каналдарда ремонттук-кайра калыбына	Экинчи кезектеги участоктордо 700,0 км чейинки чарба аралык каналдарда ремонттук-кайра калыбына	- Биринчи жана экинчи кезектеги участоктордогу чарба аралык каналдарда ремонттук-кайра калыбына келтирүү иштери жүргүзүлдү. - Айыл чарба жерлеринин суу жеткирүү аянттары кеңейтилди жана сугаруу иштери жакшыртылды. - Сугат сууларынын жыл сайынкы жоготуулары 10%дан 20%га чейин азайтылды.	РСЧБ /РМА / ЖӨБО, чарба аралык каналдардын ведомстволук тийиштүүлүгүн өн көз	2025-2026-жылдары – болжол менен 30,0 млн. сом 2027-2030-жылдары – болжол менен 550,0 млн. сом	РСЧБ (МВСХПП), Республикалык бюджет жана ЖӨБО бюджети, АВП каражаттарынын эсебинен

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөру		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
	келтирүү иштерин (кеңейтүү, модернизациялоо, бетондоо) жүргүзүү.	келтирүү иштерин жүргүзүү	келтирүү иштерин жүргүзүү		карандылыкта .		
4.	2-3 жаңы БДР же БСР куруу жана ишке киргизүү	2-3 жаңы БДР же БСР курууну баштоо	2-3 жаңы БДР же БСР курууну аяктоо	Сыйымдуулугу 0,5 млн. м³ болгон 2-3 жаңы БДР же БСР эксплуатацияга берилди; - 2 500 – 3 500 га айыл чарба жерлеринин суу жеткирүү аянттары кеңейтилди жана сугаруу иштери жакшыртылды; – Айыл чарба жерлерин сугаруу үчүн суу ресурстарын рационалдуу жана үнөмдүү пайдалануу; –Сугат сууларынын жыл сайынкы жоготуулары 10%дан 15%га чейин азайтылды.	РСЧБ /РМА / ЖӨБО, ведомстволук тийиштүүлүгүн өн көз карандылыкта .	2025-2026-жылдары – болжол менен 220,0 млн. сом 2027-2030-жылдары – болжол менен 550,0 млн. сом	РСЧБ (МВСХПП), Республикалык бюджет жана ЖӨБО бюджеттери, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
5.	Сугарууга колдонулуучу сууларды БСРге, магистралдык жана чарба ичиндеги каналдарга жеткирүүнүн көзөмөлдөөнүн автоматтык системаларын ишке киргизүү	Сугарууга колдонулуучу сууларды БСРге, магистралдык жана чарба ичиндеги каналдарга жеткирүүнүн көзөмөлдөөнүн автоматтык системаларын ишке киргизүү боюнча биринчи кезектеги иштер башталды	Сугарууга колдонулуучу сууларды БСРге, магистралдык жана чарба ичиндеги каналдарга жеткирүүнүн көзөмөлдөөнүн автоматтык системаларын ишке киргизүү боюнча биринчи кезектеги иштер аяктады	–Сугарууга колдонулуучу сууларды көзөмөлдөөнүн автоматтык системалары Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын БСР, магистралдык жана чарба ичиндеги каналдарына ишке киргизилди; - Сугарууга колдонулуучу сууларды суу пайдалануучуларга жеткирүүнүн уюштуруу, пландаштыруу жана эсепке алуу жакшыртылды; - Сугарууга колдонулуучу суулардын жыл сайынкы жоготуулары 3%дан 5 %га чейин азайтылды.	РСЧБ / РГА / ЖӨБО, ведомстволук тийиштүүлүгүн өн көз карандылыкта	2025-2026-жылдарда -6,0 млн. сомго чейин, 2027-2030-жылдарда -35,0 млн. сомго чейин	РСЧБ (МВСХПП), Республикалык бюджет жана ЖӨБО бюджеттери, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
6.	Приоритеттүү тартипте чара көрүүнү калап кылган участоктордогу сууну жеткирүүчү иштебеген скважиналарды кайрадан калыбына келтирүү	Биринчи кезектеги участоктордо 15 сууну жеткирүүчү иштебеген скважиналарды кайрадан калыбына келтирүү	Экинчи кезектеги участоктордо 45 сууну жеткирүүчү иштебеген скважиналарды кайрадан калыбына келтирүү	– Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын биринчи жана экинчи кезектеги участокторунда болжол менен 60 сууну жеткирүүчү иштебеген скважиналар кайрадан калыбына келтирилди; – Айыл чарба жерлеринин суу жеткирүү аянттары кеңейтилди жана сугаруу иштери жакшыртылды.	РСЧБ /РМА / ЖӨБО ведомстволук тийиштүүлүгүн өн көз карандылыкта .	2025-2026-жылдарда - 80,0 млн. сомго чейин, 2027-2030-жылдарда 150,0 млн. сомго чейин	РСЧБ (МВСХПП), Республикалык бюджет и ЖӨБО бюджеттери за счет средств АВП, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
7.	Приоритеттүү тартипте чара көрүүнү калап кылган участоктордо жаңы ири скважиналарды куруу жана бургулоо	Приоритеттүү тартипте чара көрүүнү калап кылган участоктордо 5	Приоритеттүү тартипте чара көрүүнү калап кылган участоктордо 15	– Биринчи жана экинчи кезектеги участоктордо болжол менен 20 жаңы ири скважиналарды эксплуатацияга киргизүү.	РСЧБ РМА ЖӨБО менен биргеликт	2025-2026-жылдарда 40,0 млн. сомго чейин,	РСЧБ (МВСХПП), Республикалык бюджет ЖӨБО бюджеттери, АВП каражаттарынын

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөру		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
		жаңы ири скважиналарды куруу жана бургулоо	жаңы ири скважиналарды куруу жана бургулоо	– Айыл чарба жерлеринин суу жеткирүү аянттары кеңейтилди жана сугаруу иштери жакшыртылды.		2027-2030-жылдарда 120,0 млн. сомго чейин	эсебинен, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
8.	Айыл чарба жерлерине суу жеткирүү жана ирригация максаттарында колдонуу үчүн колдонулуп жаткан насостук станцияларды калыбына келтирүү жана жаңы насостук станцияларды куруу	Биринчи кезектеги ар бир айыл аймакта колдонулуп жаткан насос станцияларын калыбына келтирүү жана 1-2 жаңы насос станциясын куруу	Экинчи кезектеги ар бир айыл аймакта колдонулуп жаткан насос станцияларын калыбына келтирүү жана 5 жаңы насос станциясын куруу	- Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарында айыл чарба жерлерине суу жеткирүү жана ирригация максаттарында колдонулуп жаткан насостук станциялар калыбына келтирилди жана 25 жаңы насостук станциялар эксплуатацияга киргизилди. – Айыл чарба жерлеринин суу жеткирүү аянттары кеңейтилди жана сугаруу иштери жакшыртылды.	РСЧБ / РМА / ЖӨБО, ведомстволук тийиштүүлүгүн өн көз карандылыкта	2025-2026-жылдарда 12,0 млн. сомго чейин, 2027-2030-жылдарда - 35,0 млн. сомго чейин	РСЧБ (МВСХПП), Республикалык бюджет ЖӨБО бюджеттери, АВП каражаттарынын эсебинен, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
9.	Илимий мекемелер менен биргеликте климаттын өзгөрүүсүнүн шарттарында айыл чарба өсүмдүктөрүнө суу жеткирүүнүн ыңгайлаштырылган, райондо колдонулуучу ченемдерин иштеп чыгуу жана практикага киргизүү	Айыл чарба өсүмдүктөрүнө суу жеткирүүнүн ыңгайлаштырылган ченемдерин иштеп чыгуу жана практикага киргизүү	Айыл чарба өсүмдүктөрүнө суу жеткирүүнүн ыңгайлаштырылган ченемдерин иштеп чыгуу жана практикага киргизүү	Илимий мекемелер менен биргеликте климаттын өзгөрүүсүнүн шарттарында айыл чарба өсүмдүктөрүнө суу жеткирүүнүн ыңгайлаштырылган, райондо колдонулуучу ченемдери иштеп чыгарылды жана практикага киргизилди	РСЧБ / РМА / ЖӨБО	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт
10.	Сугат сууларын натыйжалуу чогултууга жана себилген айыл чарба өсүмдүктөрүнө жана көп жылдык өсүмдүктөргө ным чогултууну уюштурууга багытталган чараларды кабыл алуу	Сугат сууларын натыйжалуу чогултууга жана себилген айыл чарба өсүмдүктөрүнө жана көп жылдык өсүмдүктөргө ным чогултууну уюштурууга багытталган чараларды кабыл алуу	Сугат сууларын натыйжалуу чогултууга жана себилген айыл чарба өсүмдүктөрүнө жана көп жылдык өсүмдүктөргө ным чогултууну уюштурууга багытталган чараларды кабыл алуу	– Сугат сууларын натыйжалуу чогултууга жана себилген айыл чарба өсүмдүктөрүнө жана көп жылдык өсүмдүктөргө ным чогултууну уюштурууга багытталган чаралар кабыл алынды; – Күндүзгү жана суткалык жөнгө салуу бассейндерин максималдуу көлөмгө чейин толтуруу аркылуу ным чогултуучу жана вегетациялык сугаттарды үзгүлтүксүз уюштурууга шарттар түзүлдү	РСЧБ / РМА / ЖӨБО, АВП	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт
	2. Айыл чарбасы / Өсүмдүк өстүрүүчүлүк / Багбанчылык						
11.	Дыйкан (фермердик) чарбаларга алардын өз жерлерине суу жеткирүүнүн тамчылатма, дискреттүү жана чачыратма суу жеткирүүнүн, жамгыр сыяктуу, гидропондук ыкма менен сугаруунун	250 дыйкан (фермердик) чарбасына суу жеткирүүнүн тамчылатма,	400 дыйкан (фермердик) чарбасына суу жеткирүүнүн тамчылатма,	- Болжол менен 600 дыйкан (фермердик) чарбасы Мамлекеттен колдоо алышып, анын ичинде жеңилдетилген насыя алуу аркылуу өз жерлерине суу жеткирүүнүн тамчылатма, дискреттүү жана чачыратма суу жеткирүүнүн, жамгыр сыяктуу,	РМА / ЖӨБО	400,0 млн. сом	Республикалык бюджет, анын ичинде агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөру		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
	системаларын ишке киргизип алышы үчүн мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү	дискреттүү жана чачыратма суу жеткирүүнүн, жамгыр сыяктуу, гидропондук ыкма менен сугаруунун системаларын ишке киргизип алышы үчүн мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү	дискреттүү жана чачыратма суу жеткирүүнүн, жамгыр сыяктуу, гидропондук ыкма менен сугаруунун системаларын ишке киргизип алышы үчүн мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү	гидропондук ыкма менен сугаруунун системаларын ишке киргизишти; - Айыл чарба жерлерин сугаруу үчүн суу ресурстарын рационалдуу жана үнөмдүү пайдалануу; - Дыйкан (фермердик) чарбалары үчүн климаттык тобокелдиктердин таасирин азайтуу			берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджеттери, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
12.	Инвесторлор үчүн сапаттуу долбоорлорду даярдоо аркылуу райондун айыл чарбасына чет өлкөлүк, жеке жана башка инвестициялардын көлөмүн жогорулатуу боюнча чараларды кабыл алуу.	Инвесторлор үчүн сапаттуу долбоорлорду даярдоо аркылуу райондун айыл чарбасына чет өлкөлүк, жеке жана башка инвестициялардын көлөмүн жогорулатуу боюнча чараларды кабыл алуу.	Инвесторлор үчүн сапаттуу долбоорлорду даярдоо аркылуу райондун айыл чарбасына чет өлкөлүк, жеке жана башка инвестициялардын көлөмүн жогорулатуу боюнча чараларды кабыл алуу.	Инвесторлор үчүн сапаттуу долбоорлорду даярдоо аркылуу 2030-жылга чейин райондун айыл чарбасына чет өлкөлүк, жеке жана башка инвестициялардын көлөмүн үч эседен кем эмес жогорулатууга жетишилди	РМА / ЖӨБО	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт
13.	Чакан жана рентабелдүү эмес дыйкан (фермердик) чарбаларга, айылдык товар өндүрүүчүлөргө, алардын натыйжалуулугун жогорулатуусу жана ири товардык өндүрүштү көбөйтүүсү жана потенциалды, экономикалык натыйжалуулукту жана кирешелүүлүктү өстүрүүсү үчүн кооперативдик же чарба жүргүзүүнүн башка формаларында бирикмелерди түзүүсүнө, интеграциянын башка формаларында ыктыярдуу бириггүүсүнө мамлекет тарабынан колдоо (жеңилдетилген насыя берүү, дотациялык колдоо) көрсөтүү.	Чакан жана рентабелдүү эмес дыйкан (фермердик) чарбаларга, айылдык товар өндүрүүчүлөргө интеграциянын башка формаларында бириггүүсүнө мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү.	Чакан жана рентабелдүү эмес дыйкан (фермердик) чарбаларга, айылдык товар өндүрүүчүлөргө интеграциянын башка формаларында бириггүүсүнө мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү.	– Жыл сайын 250дөн ашык чакан жана рентабелдүү эмес дыйкан (фермердик) чарбаларына, айылдык товар өндүрүүчүлөргө, алардын натыйжалуулугун жогорулатуусу жана ири товардык өндүрүштү көбөйтүүсү жана потенциалды, экономикалык натыйжалуулукту жана кирешелүүлүктү өстүрүүсү үчүн кооперативдик же чарба жүргүзүүнүн башка формаларында бирикмелерди түзүүсүнө, интеграциянын башка формаларында бириггүүсүнө мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүлдү; – Ирилештирилген дыйкан (фермердик) чарбалардын кирешелеринин өсүшү, айыл чарбалык товар өндүрүүчүлөрдүн жашоо сапатынын жогорулашы;	РМА / ЖӨБО	80,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет, анын ичинде агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджеттери, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
				– Дыйкан (фермердик) чарбалары үчүн климаттык тобокелдиктердин таасири азайтылды			
14.	Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын дыйкан (фермердик) чарбаларына өздөрүнүн чарбаларын породасыз мал чарбачылыктан жана рентабелдүү эмес өсүмдүк өстүрүүчүлүктөн – аз продуктивдүү жерлерде бакчаларды жер-жемиш өсүмдүктөрүнүн аянттарын көбөйтүү үчүн багбанчылыкка өтүүгө, суу скважиналарын жана сууну тамчылатма ыкма менен жеткирүү системаларын орнотууга мамлекеттик колдоо көрсөтүү.	Дыйкан (фермердик) чарбаларга өздөрүнүн чарбаларын багбанчылыкка өткөрүүсүнө, суу скважиналарын жана сууну тамчылатма ыкма менен жеткирүү системаларын орнотуусуна мамлекеттик колдоо көрсөтүү.	Дыйкан (фермердик) чарбаларга өздөрүнүн чарбаларын багбанчылыкка өткөрүүсүнө, суу скважиналарын жана сууну тамчылатма ыкма менен жеткирүү системаларын орнотуусуна мамлекеттик колдоо көрсөтүү.	– 300гө жакын дыйкан (фермердик) чарбалар өздөрүнүн чарбаларын породасыз мал чарбачылыктан жана рентабелдүү эмес өсүмдүк өстүрүүчүлүктөн багбанчылыкка өткөрүштү, анын ичинде жеңилдетилген насыя колдонуу аркылуу аз продуктивдүү жерлерде бакчаларды жер-жемиш өсүмдүктөрүнүн аянттарын көбөйтүү үчүн суу скважиналарын жана сууну тамчылатма ыкма менен жеткирүү системаларын орнотушту; – Породасыз жана аз продуктивдүү малдын саны кыскартылды; – Рентабелдүү эмес өсүмдүк өстүрүүчүлүктүн аянты кыскарды; – Сугат сууларын рационалдуу жана үнөмдүү пайдалануу**;** – Багбанчылыкты өнүктүрүү (алма, алмурут, абрикос өстүрүү); – Мөмө-жемиш өсүмдүктөрүн, анын ичинде итмурун, чычырканактын тикенексиз сортторун, карагат, кулпунай ж.б. өстүрүү; – Аз продуктивдүү жайыттарды жана жерлерди натыйжалуу пайдалануу, заманбап ресурс үнөмдөөчү технологияларды ишке киргизүү	РМА / ЖӨБО	200,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет, анын ичинде агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджеттери
15.	Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын дыйкан(фермердик) чарбаларына айыл чарба өсүмдүктөрүнүн жогорку репродукциялуу кондициялык үрөндөрдү сатып алууну, сорт жаңыртууну, сорт алмаштырууну ишке ашыруу үчүн жыл сайын дотациялык каражаттарды бөлүп берүү.	Жогорку репродукциялуу кондициялык үрөндөрдү сатып алуу, сорт жаңыртуу, сорт алмаштырууну ишке ашыруу үчүн жыл сайын дотациялык каражаттарды бөлүп берүү.	Жогорку репродукциялуу кондициялык үрөндөрдү сатып алуу, сорт жаңыртуу, сорт алмаштырууну ишке ашыруу үчүн жыл сайын дотациялык каражаттарды бөлүп берүү.	– Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын дыйкан(фермердик) чарбаларына айыл чарба өсүмдүктөрүнүн жогорку репродукциялуу кондициялык үрөндөрдү сатып алууну, сорт жаңыртууну, сорт алмаштырууну ишке ашыруу үчүн жыл сайын дотациялык каражаттар бөлүнүп берилүүдө; – Рентабелдүү эмес өсүмдүк өстүрүүчүлүктүн аянты кыскарды; - Айыл чарба өсүмдүктөрүнүн өндүрүмдүүлүгүн жана түшүмдүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралар ишке ашырылды	РМА / ЖӨБО	Жыл сайын 15,0 млн. сом	Республикалык бюджет, (МВСХПП), агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
16.	Жашыл чечимдерди, жашыл биотехнологияларды, климаттын	Ийне жалбырактуу дарактарды жана	Ийне жалбырактуу дарактарды жана	Жашыл чечимдерди, жашыл биотехнологияларды, климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу боюнча	РМА / ЖӨБО	25,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП и

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
	өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу боюнча технологияларды, жасалма интеллектти жана башка заманбап технологияларды, анын ичинде ийне жалбырактуу дарактарды жана бадалдарды сел коркунучу бар жантайма жерлерге, суу каптоочу жерлердеги токойлорго, токой тилкелерине, жайыт жерлерине, ошондой эле сел жана ташкын коркунучтары бар дарыялардын жээктерине ж.б. жерлерге отургузуу боюнча чараларды ишке киргизүү	бадалдарды, башка бак-дарактарды отургузуу аркылуу климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу багытындагы жашыл чечимдерди ишке киргизүү	бадалдарды, башка бак-дарактарды отургузуу аркылуу климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу багытындагы жашыл чечимдерди ишке киргизүү	технологияларды, жасалма интеллектти жана башка заманбап технологияларды, анын ичинде жыл сайын 15 га чейинки аянтка ийне жалбырактуу дарактарды жана бадалдарды сел коркунучу бар жантайма жерлерге, суу каптоочу жерлердеги токойлорго, токой тилкелерине, жайыт жерлерине, ошондой эле сел жана ташкын коркунучтары бар дарыялардын жээктерине ж.б. жерлерге отургузуу боюнча чаралар ишке киргизилүүдө.			МЧС), агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджет, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
17.	Фермерлерди айыл чарба продукциясына өлкөнүн ички жана тышкы рынокторунда маркетинг жана брендинг жүргүзүүдө мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү жана окутуу	Фермерлерди айыл чарба продукциясына өлкөнүн ички жана тышкы рынокторунда маркетинг жана брендинг жүргүзүүдө мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү жана окутуу	Фермерлерди айыл чарба продукциясына өлкөнүн ички жана тышкы рынокторунда маркетинг жана брендинг жүргүзүүдө мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү жана окутуу	– 2000 фермерге айыл чарба продукциясына өлкөнүн ички жана тышкы рынокторунда маркетинг жана брендинг жүргүзүүдө мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүлдү жана окутуу өткөрүлдү; – Айыл чарба өндүрүшүнүн рентабелдүүлүгү жогорулатылды; – Айыл калкынын жумуш менен камсыздалышынын, бар болгон жумуш орундарын сактоонун, жаңы жумуш орундарын түзүүнүн деңгээлдери жогорулады; – Айыл калкынын кирешеси өсүүдө жана айыл чарба товар өндүрүүчүлөрүнүн жашоо сапаты жогорулоодо	РМА / ЖӨБО	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт
18.	Ири жер пайдалануучуларга (100 га жана андан жогору) мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү жана жагымдуу шарттарды түзүү, анын ичинде аларга өздөрүнүн жер участокторунда фермердик ишкердикти жүргүзүү жана аны өнүктүрүү үчүн зарыл болгон фермаларды курууга мүмкүндүктөрдү берүү, муну менен бирге фискалдык стимулдаштыруу чараларын киргизүү	Ири жер пайдалануучуларга (100 га жана андан жогору) мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү жана жагымдуу шарттарды түзүү	Ири жер пайдалануучуларга (100 га жана андан жогору) мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү жана жагымдуу шарттарды түзүү	– 100 гө чейин ири жер пайдалануучуларга (100 га жана андан жогору) мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүлдү жана жагымдуу шарттар түзүлдү, анын ичинде аларга өздөрүнүн жер участокторунда фермердик ишкердикти жүргүзүү жана аны өнүктүрүү үчүн зарыл болгон фермаларды курууга мүмкүндүктөр берилди, муну менен бирге фискалдык стимулдаштыруу чаралары киргизилди; – Майда жана рентабелдүү эмес дыйкан (фермердик) чарбалардын саны азайды; – Агроөнөржай комплексинин туруктуу өнүгүшүн жакшыртуу, азык-түлүк коопсуздугун жана табигый ресурстардын натыйжалуу пайдаланылышын бекемдөө	РМА / ЖӨБО	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
19.	Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарында экологиялык таза продукция өстүрүүгө багытталган күнөскана чарбаларынын аянттарын кеңейтүү, климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашкан жаңы айыл чарба өсүмдүктөрүн культивациялоо жана ишке киргизүү, дары өсүмдүктөрүн өстүрүү үчүн мамлекеттик колдоо көрсөтүү жана “«күнөскана»” шарттарын түзүү	Экологиялык таза продукция өстүрүүгө багытталган күнөскана чарбаларынын аянттарын кеңейтүү, климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашкан жаңы айыл чарба өсүмдүктөрүн культивациялоо жана ишке киргизүү үчүн мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү	Экологиялык таза продукция өстүрүүгө багытталган күнөскана чарбаларынын аянттарын кеңейтүү, климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашкан жаңы айыл чарба өсүмдүктөрүн культивациялоо жана ишке киргизүү үчүн мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү	– 200гө чейинки айыл дыйкан (фермердик) чарбаларга экологиялык таза продукция өстүрүү багытталган күнөскана чарбаларынын аянттарын кеңейтүү, климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашкан жаңы айыл чарба өсүмдүктөрүн культивациялоо жана ишке киргизүү, дары өсүмдүктөрүн өстүрүү үчүн мамлекеттик колдоо көрсөтүү жана “«күнөскана»” шарттарды түзүү; – 1000ге чейинки дыйкан (фермердик) чарбалар мамлекеттик колдоонун эсебинен (жеңилдетилген насыя берүүнүн ж.б.) экологиялык таза продукция өстүрүү, климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашкан жаңы айыл чарба өсүмдүктөрүн культивациялоо жана ишке киргизүү, дары өсүмдүктөрүн өстүрүү үчүн күнөскана чарбаларынын аянттарын кеңейтишти;	РМА / ЖӨБО	30,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП), агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджети өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
20.	КНР жана башка өлкөлөргө экспорттоо үчүн райондун аймагында эттин, сүттүн, картөшкөнүн, балдын жана башка продукциялардын сапатын текшерүү жана сертификациялоо боюнча лабораторияны түзүү жана анын иштешин камсыз кылуу	Райондун аймагында айыл чарба продукцияларынын сапатын текшерүү жана сертификациялоо боюнча лабораторияны түзүү жана анын иштешин камсыз кылуу		КНР жана башка өлкөлөргө экспорттоо үчүн айыл чарба продукцияларынын сапатын текшерүү жана сертификациялоо боюнча лаборатория ишке киргизилди жана анын иштеши камсыз кылынды	РМА	До 5,0 млн. сом	Республикалык бюджет, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
21.	Агроөнөржай комплексиндеги Кластердик саясат концепциясына ылайык 2-3 айыл аймагында органикалык айыл чарба өндүрүшүн түзүү (органикалык аймактарды түзүү)		Агроөнөржай комплексиндеги Кластердик саясат концепциясынын алкагында айыл аймактарында органикалык айыл чарба өндүрүшүн түзүү	- Агроөнөржай комплексиндеги Кластердик саясат концепциясынын алкагында 2-3 айыл аймагында органикалык айыл чарба өндүрүшүнө багытталган дыйкан чарбалары түзүлдү; - Органикалык айыл чарба өндүрүшүн өнүктүрүү максатында 5 органикалык айыл аймагы түзүлдү	РМА / ЖӨБО	40,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП), агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджети, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	**Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.**				
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
				3. Айыл чарбасы / Мал чарбачылыгы			
22.	Мал чарбачылыгын 2024-2029-жылдарда өнүктүрүү программасын ишке ашыруунун алкагында дыйкан (фермердик) чарбаларга асыл тукум малды, жана тукум материалдарын сатып алуу, айыл чарба малдарынын асыл тукум түзүмүн жаңыртуу үчүн дотациялык каражаттарды бөлүп берүү	Айыл чарба малдарынын асыл тукум түзүмүн жаңыртуу үчүн дотациялык каражаттарды жыл сайын бөлүп берүү	Айыл чарба малдарынын асыл тукум түзүмүн жаңыртуу үчүн дотациялык каражаттарды жыл сайын бөлүп берүү	– Мал чарбачылыгын 2024-2029-жылдарда өнүктүрүү программасын ишке ашыруунун алкагында дыйкан (фермердик) чарбаларга асыл тукум малды, жана тукум материалдарын сатып алуу, айыл чарба малдарынын асыл тукум түзүмүн жаңыртуу үчүн жыл сайын дотациялык каражаттарды бөлүнүп берилүүдө; – Породасыз жана аз продуктивдүү малдын санынын азайышы; – Малдын продуктивдүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралар ишке ашырылды	РМА / ЖӨБО	60,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП), агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
23.	Мал чарбачылыгын 2024-2029 -жылдарда өнүктүрүү программасын ишке ашыруунун алкагында Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын дыйкан (фермердик) чарбаларына алардын өз чарбаларын продуктивдүүлүктү, асыл тукумдук сапаттарды, климаттык шарттарды, малдын биологиялык жана чарбалык өзгөчөлүктөрүн эске алган, айыл чарба малдарын асыл тукумдук райондоштурууга ылайык көбөйтүүгө өткөрүшү (ориентация өзгөртүшү) үчүн мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү.	Жыл сайын 40 дыйкан (фермердик) чарбаларына айыл чарба малдарын асыл тукумдук райондоштурууга ылайык көбөйтүүгө өткөрүү үчүн мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү.	Жыл сайын 40 дыйкан (фермердик) чарбаларына айыл чарба малдарын асыл тукумдук райондоштурууга ылайык көбөйтүүгө өткөрүү үчүн мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү.	▪ 400гө чейинки дыйкан (фермердик) чарбалары Мал чарбачылыгын 2024-2029 -жылдарда өнүктүрүү программасын ишке ашыруунун алкагында мамлекет тарабынан колдоону, анын ичинде жеңилдетилген насыя аркылуу малдарды алышты жана төмөнкү малдарды көбөйтүүгө өтүштү (ориентация өзгөртүштү): - *ири бодо мал боюнча:* алатау, абердин агунс, герефорд, күрөң-швиц, голштин (кара-ала) породалары; - *жылкылар боюнча*: жаңы кыргыз жылкысы, дон, орус күлүгү, таза кандуу минген ат; - *Майда мүйүздүү мал боюнча*: кыргыз уяң жүндүү, гиссар, кыргыз эт-май багытындагы “Арашан”, кыргыз тоолуу меринос породалары; ▪ Породасыз жана аз продуктивдүү малдын жалпы саны айыл чарба малдарын продуктивдүүлүктү, асыл тукумдук сапаттарды, климаттык шарттарды, малдын биологиялык жана чарбалык өзгөчөлүктөрүн эске алган, айыл чарба малдарын асыл тукумдук райондоштурууга ылайык көбөйтүүгө өтүүнүн натыйжасында азайды; - жайыт жерлерине келтирилүүчү зыяндын, тоюттун өндүрүш көлөмдөрүнүн жана керектөөлөрүнүн азайышы.	РМА / ЖӨБО	150,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП), агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджеттери өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
24.	Бордоп семиртүүчү цехтерди жана эт-сүт товар фермаларын (ЭСТФ) куруу жана	1 бордоп семиртүүчү цехти жана 1 эт-сүт товар		– 1 бордоп семиртүүчү цех жана 1 ЭСТФ куруу аркылуу КНЧ түзүлдү;	РМА / ЖӨБО	30,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП), в рамках проекта

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөру		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
	ишке киргизүү аркылуу кошумча нарк чынжырчасын (КНЧ) түзүү	фермасын (ЭСТФ) куруу аркылуу кошумча нарк чынжырчасын (КНЧ) түзүү		– Сүт жана эт продуктуларын өндүрүү жана кайра иштетүү боюнча шарттар түзүлдү; - Жумуш орундары түзүлдү, эт-сүт продукциясын экспорттоо жөнгө салынды.			"Кредитование агропромышленного комплекса"
	4. Жайыт жерлери						
25.	2024-2029-жылдарга карата КР жайыттарын өнүктүрүү программасын ишке ашыруунун алкагында 15-апрелден 15-сентябрга чейинки мезгилде малды жазгы жайыт жерлерине чыгарууга жыл сайынкы чектөөлөрдү киргизүү аркылуу климаттын өзгөрүүсүнүн шарттарында жайыт жерлерин туруктуу башкарууну камсыз кылуу жана алардын продуктивдүүлүгүн жогорулатуу.	15-апрелден 15-сентябрга чейинки мезгилде малды жазгы жайыт жерлерине чыгарууну жыл сайын чектөө боюнча чараларды киргизүү жана алардын ишке ашырылышын көзөмөлдөөнү камсыз кылуу.	15-апрелден 15-сентябрга чейинки мезгилде малды жазгы жайыт жерлерине чыгарууну жыл сайын чектөө боюнча чараларды киргизүү жана алардын ишке ашырылышын көзөмөлдөөнү камсыз кылуу.	– 15-апрелден15-сентябрга чейинки мезгилде малды жазгы жайыт жерлерине чыгарууну жыл сайын чектөө боюнча чараларды киргизилди жана алардын ишке ашырылышын көзөмөлдөө камсыз кылынды; – Жазгы жайыт жерлерин туруктуу башкаруу камсыз кылынды жана климаттын өзгөрүүсүнүн шарттарында алардын продуктивдүүлүгү жакшыртылды жана жогорулатылды; – Жазгы жайыт жерлеринин деградациясынын деңгээли төмөндөтүлдү; – Малды жайытка чыгаруунун чектен ашкан жана жөнгө салынбаган учурларына жол бербөө боюнча чаралар ишке ашырылды	РМА, ЖӨБО, жайыт комитеттери	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт
26.	2024-2029-жылдарга карата КР жайыттарын өнүктүрүү программасын ишке ашыруунун алкагында жайыт жерлерин ротациялык пайдалануу практикасын, анын ичинде деградация болгон жана аз продуктивдүү жайыттарды консервациялоо аркылуу ишке киргизүү	Жайыт жерлерин ротациялык пайдаланууну практикага киргизүү	Жайыт жерлерин ротациялык пайдаланууну практикага киргизүү	– Жайыт жерлерин ротациялык пайдалануу, анын ичинде деградация болгон жана аз продуктивдүү жайыттарды консервациялоо аркылуу практикага киргизилди; – Деградация болгон жана аз продуктивдүү жайыттардын продуктивдүүлүгүн калыбына келтирүү боюнча ыңгайлаштыруу чаралары кабыл алынды.	РМА, ЖӨБО, жайыт комитеттери	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт
27.	Жайыт жерлерин 2024-2029-жылдарга карата өнүктүрүүнүн программасын ишке ашыруунун алкагында Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын дыйкан (фермердик) чарбаларына жайыт ресурстарын малды жаюуга байланышпаган башка максаттарда - башкача айтканда, балчылык, кара куурай өстүрүү, жапайы өсүүчү жемиштерди, мөмөлөрдү козу	Дыйкан (фермердик) чарбаларына жайыт ресурстарын малды жаюуга байланышпаган башка максаттарда пайдалануу укугун берүү.	Дыйкан (фермердик) чарбаларына жайыт ресурстарын малды жаюуга байланышпаган башка максаттарда пайдалануу укугун берүү.	– Айыл аймактарынын дыйкан (фермердик) чарбаларына жайыт ресурстарын малды жаюуга байланышпаган башка максаттарда - башкача айтканда, балчылык, кара куурай өстүрүү, жапайы өсүүчү жемиштерди, мөмөлөрдү козу карындарды, башка азыктык продуктуларды, ошондой эле дарылык-техникалык чийкизаттарды жеке колдонуу үчүн чогултуу максаттарында тийиштүү аймакта жашаган калктын кызыкчылыгын эске алуу менен пайдалануу укугун берүү; – Жайыт ресурстарын тийиштүү аймакта жашаган калктын кызыкчылыгын эс ке алуу менен	РГА ЖӨБО, жайыт комитеттери	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
	карындарды, башка азыктык продуктуларды, ошондой эле дарылык-техникалык чийкизаттарды жеке колдонуу үчүн чогултуу максаттарында пайдалануу укугун берүү			үзгүлтүксүз, рационалдуу, туруктуу пайдаланууну камсыз кылуу; – Айыл калкынын жумуш менен камсыздалышынын, бар болгон жумуш орундарын сактоонун, жаңы жумуш орундарын түзүүнүн деңгээлдерин жогорулатуу; – Айыл калкынын кирешеси өсүүдө жана айыл чарба товар өндүрүүчүлөрүнүн жашоо сапаты жогорулоодо			
28.	Дыйкан (фермердик) чарбаларга мал чарбачылыгына даярдалган алыс жайгашкан бийик тоолуу жайыт жерлерин натыйжалуу пайдаланууга шарттарды түзүү жана мамлекеттик колдоо көрсөтүү.	Мал чарбачылыгына дайындалган алыс жайгашкан бийик тоолуу жайыт жерлерин натыйжалуу пайдаланууга шарттарды түзүү.	Мал чарбачылыгына дайындалган алыс жайгашкан бийик тоолуу жайыт жерлерин натыйжалуу пайдаланууга шарттарды түзүү.	– Жыл сайын 200гө чейинки дыйкан (фермер) чарбасына мал чарбачылыгына дайындалган алыс жайгашкан бийик тоолуу жайыт жерлерин натыйжалуу пайдаланууга шарттар түзүлдү жана мамлекеттик колдоо көрсөтүлдү; – Мал чарбачылыгына дайындалган алыс жайгашкан бийик тоолуу жайыт жерлери өздөштүрүлдү жана натыйжалуу пайдаланылууда; – Алыс жайгашкан бийик тоолуу жайыт жерлерди пайдаланган дыйкан (фермер) чарбаларынын саны 30%га көбөйдү; – Жазгы жана жайкы жайыт жерлерине келтирилүүчү зыян азайды.	РМА, ЖӨБО, жайыт комитеттери	Жыл сайын 1 айыл аймагына 3,5 млн. сомго чейин каралат	ЖӨБО бюджеттери, жайыттарды пайдалануу үчүн чоглутулган каражаттын эсебинен
				5. Жер ресурстары			
29.	Дыйкан (фермер) чарбаларга аз продуктивдүү жерлерди өздөштүрүү, анын ичинде көп жылдык өсүмдүктөрдү отургузуу, ирригациялык курулмаларды модернизациялоо, реабилитациялоо жана реконструкциялоо үчүн дотациялык каражаттарды бөлүп берүү.	Жыл сайын аз продуктивдүү жерлерди өздөштүрүү үчүн дотациялык каражаттарды бөлүп берүү.	Жыл сайын аз продуктивдүү жерлерди өздөштүрүү үчүн дотациялык каражаттарды бөлүп берүү.	Жыл сайын Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын 150гө чейинки дыйкан (фермердик) чарбаларына аз продуктивдүү жерлерди өсүмдүктөрдү отургузуу, ирригациялык курулмаларды модернизациялоо, реабилитациялоо жана реконструкциялоо аркылуу үчүн өздөштүрүү үчүн дотациялык каражаттарды бөлүп берилүүдө.	РМА, ЖӨБО	30,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП), дотациялык каражаттардын жана агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджети өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
30.	Аз продуктивдүү, деградация болгон жерлерди жана жайыттарды өздөштүрүп, ал жерлерге көп жылдык өсүмдүктөрдү отургузуу аркылуу көп	Көп жылдык өсүмдүктөрдүн айдоо жерлерге отургузулушуна	Көп жылдык өсүмдүктөрдүн айдоо жерлерге отургузулушуна	Аз продуктивдүү, деградация болгон жерлерди жана жайыттарды өздөштүрүп, ал жерлерге көп жылдык өсүмдүктөрдү отургузуу аркылуу көп жылдык өсүмдүктөрдүн айдоо жерлерге	РМА, ЖӨБО	25,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП), агроөнөржай комплексине

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
	жылдык өсүмдүктөрдүн айдоо жерлерге отургузулушуна этаптуу тыюу салууну киргизүү.	этаптуу тыюу салууну киргизүү.	этаптуу тыюу салууну киргизүү.	отургузулушуна жыл сайын жана этаптуу тыюу салуу киргизилүүдө.			жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджети, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
31.	Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын тоонун жантайма жерлериндеги жана этектериндеги пайдаланылбаган, талап кылынбаган жерлерди айыл чарбасында пайдаланууга этаптуу киргизүү максатында өздөштүрүү.	Тоонун жантайма жерлериндеги жана этектериндеги пайдаланылбаган, талап кылынбаган 30 га чейинки жерлерди өздөштүрүү боюнча чараларды ишке ашыруу жана аларды айыл чарбасында пайдаланууга этаптуу киргизүү	Тоонун жантайма жерлериндеги жана этектериндеги пайдаланылбаган, талап кылынбаган 150-250 га чейинки жерлерди өздөштүрүү боюнча чараларды ишке ашыруу жана аларды айыл чарбасында пайдаланууга этаптуу киргизүү	– Тоонун жантайма жерлериндеги жана этектериндеги пайдаланылбаган, талап кылынбаган болжол менен 350 га жерлер өздөштүрүлдү жана айыл чарбасында пайдаланууга этаптуу киргизилди; – Тоонун жантайма жерлериндеги жана этектериндеги пайдаланылбаган, талап кылынбаган жерлердеги эрозия жана деградация процесстери азайтылды; – Айыл чарба өндүрүшүнүн рентабелдүүлүгү жогорулады; – Айыл калкынын жумуш менен камсыздалышынын, бар болгон жумуш орундарын сактоонун, жаңы жумуш орундарын түзүүнүн деңгээлдери жогорулады; - Айыл калкынын кирешеси өсүүдө жана айыл чарба товар өндүрүүчүлөрүнүн жашоо сапаты жогорулоодо.	РМА ЖӨБО	35,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (МВСХПП), агроөнөржай комплексине жеңилдетилген насыя берүү каражаттарынын эсебинен, ЖӨБО бюджети, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
32.	Тоо экосистемаларын жана климаттык туруктуулукту коргоо кампаниясын (Жашыл Мурас) ишке ашыруунун алкагында волонтерлорду, студенттерди жана мектеп окуучуларын, Көк-Жар, Т.Кулатов, Төөлөс, Жаңы-Ноокат, Кеңеш, Кыргыз-Ата, Кара-Таш, Көк-Бел, Н.Исанов, Т.Зулпуев, Мирмахмудов, Гулистан, Бел айыл аймактарынын жергиликтүү калкын тартуу аркылуу токой өстүрүү аймактарын кеңейтүү боюнча чараларды ишке ашыруу.	Токой өстүрүү аймактарын 25 - 40 га чейин көбөйтүү боюнча чараларды ишке ашыруу.	Токой өстүрүү аймактарын 60 - 90 га чейин көбөйтүү боюнча чараларды ишке ашыруу.	- Тоо экосистемаларын жана климаттык туруктуулукту коргоо кампаниясын (Жашыл Мурас) ишке ашыруунун алкагында райондо токой өстүрүү аймактары 50 - 80 га чейин көбөйдү; - Климаттын өзгөрүүсүнүн кесепеттерин жеңилдетүү жана аларга ыңгайлашуу максатында токойлордун экосистемалык функцияларын күчөтүү; - Табигый-климаттык мүнөздөгү кырсыктардан, анын ичинде селдерден, ташкындардан коргоону, шамалдын ылдамдыгын төмөндөтүүнү, эрозиядан, чаң бороондорунан, ысык абанын жана кургакчылыктын толкундарынын кесепеттеринен коргоону күчөтүү.	РМА, ЖӨБО	25,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (Жашыл Мурас кампаниясынын атайы эсеби) жана ЖӨБО бюджети, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
6.	**Табигый-климаттык мүнөздөгү кырсыктардын тобокелдигинен камсыздандыруу**						

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
33.	Өсүмдүк өстүрүүчүлүктө (өсүмдүк өстүрүүчүлүк (түшүмдү жоготуу), айыл чарба өсүмдүктөрү, анын ичинде көп жылдык өсүмдүктөр) табигый-климаттык мүнөздөгү кырсыктардын тобокелдигинен камсыздандыруу механизмдерин ишке киргизүү	Өсүмдүк өстүрүүчүлүктө табигый-климаттык мүнөздөгү кырсыктардын тобокелдигинен камсыздандыруу механизмдерин ишке киргизүү	Өсүмдүк өстүрүүчүлүктө табигый-климаттык мүнөздөгү кырсыктардын тобокелдигинен камсыздандыруу механизмдерин ишке киргизүү	– Өсүмдүк өстүрүүчүлүктө (өсүмдүк өстүрүүчүлүк (түшүмдү жоготуу), айыл чарба өсүмдүктөрү, анын ичинде көп жылдык өсүмдүктөр) табигый-климаттык мүнөздөгү кырсыктардын тобокелдигинен камсыздандыруу механизмдерин этаптуу ишке киргизүү; – Жыл сайын 200дөн 500гө чейинки дыйкан (фермердик) ччарбалар өсүмдүк өстүрүүчүлүктө табигый-климаттык мүнөздөгү кырсыктардын тобокелдигинен камсыздандырууга тартылды; – Дыйкан (фермердик) чарбалары үчүн табигый-климаттык тобокелдиктердин таасири азайтылды	РМА / ЖӨБО / Камсыздандыруу компаниялары	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт
34.	Мал чарбачылыгында (айыл чарба малдары) табигый-климаттык тобокелдиктерден камсыздандыруу механизмдерин ишке киргизүү	Мал чарбачылыгында (айыл чарба малдары) табигый-климаттык тобокелдиктерден камсыздандыруу механизмдерин ишке киргизүү	Мал чарбачылыгында (айыл чарба малдары) табигый-климаттык тобокелдиктерден камсыздандыруу механизмдерин ишке киргизүү	– Мал чарбачылыгында (айыл чарба малдары) табигый-климаттык тобокелдиктерден камсыздандыруу механизмдерин этаптуу ишке киргизүү; – Жыл сайын 100дөн 200гө чейинки дыйкан (фермердик) чарбалар мал чарбачылыгында (айыл чарба малдары) табигый-климаттык тобокелдиктерден камсыздандырууга тартылды; – Дыйкан (фермердик) чарбалары үчүн табигый-климаттык тобокелдиктердин таасири азайтылды	РМА / ЖӨБО / Камсыздандыруу компаниялары	Кошумча каржылоону талап кылбайт	Кошумча каржылоону талап кылбайт
				7. Жарандык коргонуу			
35.	ӨКМ КР капиталдык курулуш планында каралган потенциалдуу-кооптуу участоктордо өзгөчө кырдаалдардан коргоонун биринчи кезектеги алдын алуу жана коргоо иш-чараларын өткөрүү.	Жыл сайын 3-5 потенциалдуу-кооптуу участоктордо (объекттерде) алдын алуу жана коргоо иш-чараларын өткөрүү.	Жыл сайын 3-5 потенциалдуу-кооптуу участоктордо (объекттерде) алдын алуу жана коргоо иш-чараларын өткөрүү.	– Капиталдык курулуш линиясы боюнча 6-12 потенциалдуу-кооптуу участоктордо (объекттерде) өзгөчө кырдаалдардан (ӨК) коргоонун биринчи кезектеги алдын алуу жана коргоо иш-чаралары өткөрүлдү; – Кырсыктардын тобокелдигин төмөндөтүү, калкты жана аймакты потенциалдуу-кооптуу участокторду (объекттерди), анын ичинде айыл чарбасына дайындалган участокторду (объекттерди) өзгөчө кырдаалдардан (ӨК) коргоо	КР ӨКМ, РМА жана ЖӨБО менен макулдашуу боюнча	5,0 тен 15,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (КР ӨКМ), өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)
36.	ӨКМ КР Атайы алдын алуу жана ликвидациялоо иш чараларынын пландарында (ААЛИ) каралган потенциалдуу кооптуу участоктордо (объекттерде) атайы алдын алуу жана ликвидациялоо иш чараларын өткөрүү.	Жыл сайын 3-7 потенциалдуу кооптуу участоктордо (объекттерде) атайы алдын алуу	Жыл сайын 3-7 потенциалдуу кооптуу участоктордо (объекттерде) атайы алдын алуу	– Атайы алдын алуу жана ликвидациялоо иш чараларынын пландарында (ААЛИ) каралган 15-30 потенциалдуу кооптуу участоктордо (объекттерде) атайы алдын алуу жана ликвидациялоо иш чаралары өткөрүлдү;	РМА, ЖӨБО КР ӨКМдин техникалык колдоосу менен	5,0 тен 10,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (КР ӨКМ) и ЖӨБО бюджети өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)

№	Сунушталуучу чаралар/аракеттер	Ишке ашырылуу мөөнөттөрү		Күтүлгөн натыйжалар	Аткаруучулар	Финансылык каражаттарга карата күтүлгөн керектөөлөр (болжолдуу)	Сунушталган каржылоо булактары
		Кыска мөөнөттүү мезгил 2025-2026-ж.ж.	Узак мөөнөттүү мезгил 2027-2030-ж.ж.				
1	2	3	4	5	6	7	8
		жана ликвидациялоо иш чараларын өткөрүү.	жана ликвидациялоо иш чараларын өткөрүү.	- 15-30 потенциалдуу-кооптуу участоктордо (объекттерде), анын ичинде ААЛИ пландарында каралган айыл чарбасына дайындалган участоктордо (объекттерде) кырсыктардын тобокелдигин төмөндөтүү, калкты жана аймакты өзгөчө кырдаалдардан (ӨК) коргоо;			
37.	Өзгөчө кырдаалдардын кесепеттерин ликвидациялоо линиясы боюнча ӨК туш болгон участоктордо (объекттерде) авариялык-калыбына келтирүү иштерин жүргүзүү.	Жыл сайын ӨК кесепеттерине туш болгон участоктордо (объекттерде) авариялык-калыбына келтирүү иштерин жүргүзүү.	Жыл сайын ӨК кесепеттерине туш болгон участоктордо (объекттерде) авариялык-калыбына келтирүү иштерин жүргүзүү.	– Жыл сайын ӨК кесепеттерине туш болгон 8-10 участоктордо (объекттерде), анын ичинде айыл чарбасына дайындалган участоктордо (объекттерде) авариялык-калыбына келтирүү иштери жүргүзүлдү.; – ӨК кесепеттерине туш болгон селден коргоочу курулмалар, дамбалар, автомобиль жолдору, көпүрөлөр, айыл чарбаларынын, суу жана токой чарбаларынын объекттери калыбына келтирилди.	РМА, ЖӨБО КР ӨКМдин техникалык колдоосу менен	6,0 дан 10,0 млн. сомго чейин	Республикалык бюджет (КР ӨКМ) и ЖӨБО бюджети өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр (макулдашуу боюнча)